

УДК 616.21

Ю.В. МІТІН, А.С. СВІНЦЬКИЙ, Я.Ю. ГОМЗА

ПІДГОТОВКА ЛІКАРІВ-ІНТЕРНІВ НА КАФЕДРАХ ОТОРИНОЛАРИНГОЛОГІЇ

*Каф. оториноларингології (зав. – Засл. діяч науки і техніки України,
проф. Ю.В. Мітін) НМУ ім. О.О. Богомольця*

Згідно з діючим «Положенням про спеціалізацію (інтернатуру) випускників вищих медичних і фармацевтичних закладів освіти III-IV рівня акредитації», затвердженого наказом №291 МОЗ України від 19.09.1996 р., первинна лікарська (провізорська) спеціалізація – інтернатура є обов'язковою формою післядипломної підготовки випускників вищих медичних і фармацевтичних закладів освіти III-IV рівня акредитації незалежно від впорядкування та форми власності, після закінчення якої їм надається кваліфікація лікаря (провізора) – спеціаліста певного фаху.

На даний час в інтернатурі проводиться підготовка з 34 спеціальностей, перелік яких затверджений МОЗ України. В 2008 р. введено 5 нових спеціальностей: неонатологія, дитяча анестезіологія, спортивна медицина, дерматовенерологія, дитяча оториноларингологія.

Початок навчання в інтернатурі - з 1 серпня, тривалість навчання - 1-3 роки в залежності від спеціальності: 1 рік – для спеціальності медико-профілактичного, фармацевтичного профілів і медичної психології, 1-1,5 роки - для спеціальності терапевтичного профілю, 2 роки – для стоматології, 2-3 роки – для спеціальності хірургічного профілю.

Діяльність вищих медичних навчальних закладів з післядипломної освіти протягом останніх років спрямовувалася на забезпечення повноцінного прийому до інтернатури, перебудову навчального процесу згідно з навчальними програмами та освіт-

ньо-кваліфікаційними характеристиками відповідно до вимог кредитно-модульної системи, на поповнення національного та університетського банків тестових завдань, підготовку до складання і проведення інтегрованого ліцензійного іспиту “Крок 3”, розробку нових програм інтернатури згідно з розрядами МОЗ України, щорічних планів прийому до інтернатури, забезпечення необхідних для цього кадрових ресурсів, зарахування на навчання лікарів-інтернів та забезпечення безпосередньо процесу навчання. Основним завданням інтернатури є поглиблення теоретичних знань, здобуття практичних навичок, професійного рівня і підготовка отоларингологів до самостійної роботи в ЛОР-кабінетах поліклінік та ЛОР-відділеннях лікарень.

Ці та інші актуальні питання розглядалися на нараді завідувачів кафедр оториноларингології, яка відбулась 18-19 вересня 2009 р. на базі кафедри оториноларингології Львівського національного медичного університету ім. Данила Галицького, та з приводу святкування 100-ї річниці заснування кафедри оториноларингології університету і 85-ї річниці ЛОР-відділу Львівської обласної клінічної лікарні. Гостинно зустрічали учасників наради та гостей університету завідувач кафедри проф. Мирослав Богданович Крук, співробітники університету та адміністрація ЛНМУ (рис. 1-4).

Доповіді за темою проблем післядипломної освіти отоларингологів в Україні та за кордоном зробили провідні українські професори і зарубіжні гості (рис. 5-11).

Рис. 1. Навчальні корпуси ЛНМУ

Рис. 5. Президія наради.

Рис. 2. Учасники наради завідувачів кафедр оториноларингології

Рис. 6. Обговорюються проблеми наради: чл.-кор. АМН України, проф. Д.І. Заболотний, проф. С.М. Пухлік, чл.-кор. АМН України, проф. Т.Е. Тімен серед гостей

Рис. 3. Співробітники опорної кафедри вітають кафедру оториноларингології ЛНМУ

Рис. 7. Програмну доповідь зробив завідувач опорної кафедри проф. Ю.В. Мітін

Рис. 4. Проф. М.Б. Крук розповів про історію кафедри оториноларингології ЛНМУ

Рис. 8. В залі наради

Рис. 11. Виступає гість з Польщі – проф. Г.Скаржинський

Рис. 9. Виступає проф. Р.А. Абизов

Рис. 10. Проф. А.Л. Косаковський висвітлив проблеми дитячої оториноларингології

Робота по впровадженню концепції післядипломної підготовки лікарів відбувалася під час реорганізації системи медичної освіти в Україні, яка передбачала суттєві зміни згідно наказу МОЗ України від 23.02.2005 р. № 81, а саме термінів навчання в інтернатурі, навчальних планів і програм. У Національному медичному університеті імені О.О.Богомольця проведено значну роботу щодо організації та розробки науково-методичного і нормативного забезпечення впровадження Концепції реформування системи післядипломної освіти лікарів в Україні в контексті вимог Болонського процесу з урахуванням національного досвіду підготовки лікарів, сучасних проблем та особливостей системи охорони здоров'я в Україні, потреб кадрового забезпечення.

У 2006 р. були переопрацьовані і схвалені Координаційною радою з післядипломної освіти та затверджені МОЗ України програми з усіх спеціальностей підготовки лікарів(провізорів)-інтернів.

У Національному медичному університеті ім. О.О. Богомольця навчання лікарів-інтернів проводилося на 49 кафедрах лікувального, стоматологічного, медико-профілактичного, медико-психологічного та фармацевтичного профілю. Кафедра оториноларингології належить до лікувального, а саме - хірургічного профілю і проводить підготовку лікарів-інтернів зі спеціальності оториноларингологія.

Щоденна робота Національного медичного університету ім. О.О. Богомольця

по підвищенню якості навчального процесу лікарів-інтернів принесла добрі результати, які демонструє динаміка складання ліцензійного інтегрованого іспиту „Крок-3” лікарями-інтернами лікувального профілю з 2005 р. Навчання лікарів-інтернів проходить в комп'ютерних класах університету та безпосередньо на кафедрах, де викладач допомагає їм опанувати матеріал, висвітлений у питаннях „Кроку-3”. Також університет проводить 3 претестування на паперових носіях за півроку, за 3 та за 1 міс до іспиту. Претестування дозволяє оцінити поточний рівень готовності інтернів до іспиту. За результатами претестувань можна посилити підготовку саме з тих дисциплін і тем, які викликають у інтернів труднощі під час розв'язання завдань.

Модуль „Невідкладні стани”, як обов'язковий для вивчення, було введено до програми інтернатури з усіх спеціальностей Міністерством охорони здоров'я в 2006 р. Викладання цього модулю передбачає проходження всіма лікарями-інтернами університету, в тому числі інтернами-отоларингологами, дисциплін терапевтичного, хірургічного, акушерсько-гінекологічного та педіатричного профілів. Вивчення тематики цього модулю лікарями-інтернами на кафедрах НМУ ім. О.О. Богомольця в контексті їх підготовки до “Кроку 3” також дозволило підвищити якість складання даного іспиту. Це є результатом того, що підготовка лікарів-інтернів з кожної окремої спеціальності в університеті не обмежується однією кафедрою і однією дисципліною. На сьогоднішній день лікарі-інтерни одержують знання з медицини більш широкого профілю і відвідують за період навчання різні кафедри і клініки університету.

Навчання інтернів-отоларингологів відбувається згідно з типовим навчальним планом та програмою спеціалізації (інтернатури) випускників вищих медичних закладів освіти III-IV рівнів акредитації зі спеціальності "Отоларингологія", розроблених колективом кафедри оториноларингології НМАПО ім. П.Л. Шупика (Р.А. Абизов – Заслужений діяч науки і техніки України, доктор мед. наук, проф., завідувач кафедри; В.О. Шкорботун – доктор мед. наук, Заслужений лікар України, професор кафедри;

М.О. Мельник – канд. мед. наук, доцент кафедри; О.О. Пелешенко – канд. мед. наук, доцент кафедри; В.В. Кривша - асистент кафедри) та затверджених міністерством охорони здоров'я України відповідно до наказу МОЗ України № 81 від 23.02.2005 р. "Про затвердження Переліку спеціальностей та строки навчання в інтернатурі випускників медичних і фармацевтичних вищих навчальних закладів, медичних факультетів університетів" і наказу МОЗ України № 621 від 25.11.2005 р. "Про внесення змін до наказу МОЗ України № 81". Рецензентами типового навчального плану та програми є зав. кафедри оториноларингології Національного медичного університету ім. академіка О.О. Богомольця МОЗ України Заслужений діяч науки і техніки України, доктор мед. наук, проф. Ю.В. Мітін і зав. кафедри дитячої оториноларингології, аудіології і фоніатрії Національної медичної академії післядипломної освіти ім. П.Л. Шупика, Заслужений раціоналізатор і винахідник України, доктор медичних наук, проф. А.Л. Косаковський. Типовий навчальний план і програма схвалені Координаційною науково-методичною радою з післядипломної освіти лікарів та провізорів при Департаменті кадрової політики, освіти і науки МОЗ України.

Навчання за спеціальністю «Отоларингологія» триває протягом дворічного строку інтернатури. Згідно з наказом МОЗ України № 621 від 21.11.2005 р. передбачено 22 міс (3432 години): 12 міс (1872 години) – навчання на кафедрі оториноларингології та суміжних кафедрах і 10 міс (1560 годин) – на базі стажування.

Згідно з типовим планом та програмою інтерни-отоларингологи навчаються не тільки на кафедрі оториноларингології НМУ, але і на кафедрі внутрішньої медицини №1 – 12 робочих днів, педіатрії №5 – 5 робочих днів, акушерства і гінекології №2 – 2 робочих дні, хірургії №4 – 5 робочих днів, де вони проходять програму модулю „Невідкладні стани”. Окрім того, питання оториноларингології дитячого віку інтерни-отоларингологи вивчають на дитячій базі клініки кафедри оториноларингології, а питання ЛОР-онкології згідно з домовленістю – на базі онкологічного відділу ДУ „Инсти-

тут отоларингології ім. проф. О.С.Коломійченка АМН України”.

В той же час згідно з типовими навчальними планами та програмами спеціалізації (інтернатури) на кафедрі оториноларингології НМУ цикл з оториноларингології проходять лікарі-інтерни зі спеціальностей „сімейна медицина” та „медицина невідкладних станів”. Адже на сьогодні Міністерство охорони здоров'я України приділяє значну увагу підготовці медичних кадрів для первинної ланки надання медичної допомоги, бо зараз наша країна відчуває нестачу цих кадрів, особливо гостро ця проблема постає в підготовці фахівців для роботи в сільській місцевості. Лікар, який працює на селі, має бути фахівцем широкого профілю і володіти знаннями з різних напрямків медичної науки для того, щоб у будь-яких умовах мати можливість надати населенню якісну медичну допомогу. Зважаючи на це, актуальність вивчення оториноларингології для лікарів різного фаху, а особливо для лікарів-інтернів зі спеціальностей „загальна практика - сімейна медицина” та „медицина невідкладних станів”, не викликає сумнівів, оскільки близько 30% пацієнтів, які звертаються по допомогу до лікаря загальної практики, мають гостру або хронічну ЛОР – патологію, наприклад: гострі та хронічні риніти, синусити, тонзиліти, ларингіти, отити та ін. Більшість цих хворих можна успішно лікувати на первинному етапі надання допомоги сімейним лікарем. Окрім того, ЛОР-патологія часто є причиною основного захворювання, з яким пацієнт і звертається до лікаря загальної практики або лікаря швидкої допомоги. Так, лікування пацієнта лікарем-спеціалістом з внутрішніх хвороб при такому основному захворюванні, як, наприклад, ревматизм, порок серця, хронічне запалення нирок або печінки, не може бути успішним в тому разі, коли його причиною є хронічний тонзиліт. І тільки проведене отоларингологом хірургічне втручання - тонзилектомія дозволяє досягти позитивних результатів в лікуванні цього хворого. Хронічна патологія внутрішніх органів і систем, яка розвинулась на тлі хронічного тонзиліту, є ознакою декомпенсації тонзиліту, що, в свою чергу, є показанням до хірургічного втручання. Або, наприклад,

пацієнта турбує вегетосудинна дистонія. Успіхів при його лікуванні не буде досягнуто, поки отоларинголог не прооперує, наприклад, викривлену перегородку носа. Адже порушення аеродинаміки в порожнині носа призводить до постійного подразнення рефлексогенних зон його слизової оболонки, що спричиняє не тільки запальні захворювання безпосередньо ЛОР-органів (тонзиліт, отит, синусит, ларингіт), але і постійну патологічну нервову імпульсацію у всіх внутрішніх органах і системах, в тому числі порушує ліквородинаміку. А це є причиною цілого ряду хронічних захворювань всіх органів і систем організму людини. І такі ситуації є дуже частими в практиці лікаря загальної практики - сімейної медицини. Це потрібно добре розуміти лікарям-інтернам, щоб не допускати серйозних діагностичних і лікувальних помилок в своїй подальшій роботі. Захворювання ЛОР-органів призводять також до ряду серйозних ускладнень, наприклад, отогенних і риногенних внутрішньочерепних ускладнень: менінгіту, синус-тромбозу, абсцесу головного мозку, флегмони орбіти. Ці ускладнення є життєво небезпечними, і такі хворі потребують ургентної допомоги. Окрім того, існує цілий перелік таких серйозних невідкладних станів в оториноларингології, як, наприклад, набряк і стеноз гортані, рецидивуюча носова кровотеча та ін. Всі ці ситуації потребують втручання як лікаря загальної практики сімейної медицини, так і лікаря невідкладних станів на першому етапі надання кваліфікованої лікарської допомоги.

В зв'язку з вищезазначеним та з повною відсутністю методичного забезпечення педагогічного процесу підготовки цієї категорії лікарів-інтернів на кафедрах оториноларингології в Україні виникла нагальна потреба у виданні навчально-методичного керівництва для лікарів-інтернів і лікарів-слухачів закладів (факультетів) післядипломної освіти. Таке керівництво було створене колективом викладачів кафедри оториноларингології Національного медичного університету ім. О.О. Богомольця, що є опорною кафедрою з цього фаху в Україні. В навчально-методичному керівництві для лікарів-інтернів і лікарів-слухачів закладів (факультетів)

тетів) післядипломної освіти „Отоларингологія” Ю.В. Мітіна, В.С.Чорного, В.М. Васильєва, Я.Ю. Гомзи наведені всі необхідні складові забезпечення якісного педагогічного процесу з цієї дисципліни: тематичні плани лекцій, практичних занять і семінарів, щоденний погодинний розклад занять у відповідності з існуючим навчальним планом, формулювання питань для самопідготовки і опитування інтернів викладачем, в тому числі і такі, як тактика ведення хворого, направлення до ЛОР-фахівця, показання до госпіталізації, роль сімейного лікаря в проведенні заходів з профілактики, диспансеризації, реабілітації, участь у вирішенні питань медичної експертизи, надання невідкладної допомоги. Важливе місце відводиться опануванню лікарями-інтернами зі спеціальностей „загальна практика-сімейна медицина” і „медицина невідкладних станів” практичних навичок згідно з програмою підготовки цих спеціалістів в інтернатурі. Сформульовані питання проміжного і підсумкового контролю, список практичних навичок. Кожна тема посібника супроводжується надзвичайно детальним коментарем, в якому є загальні класичні дані та сучасні досягнення медицини. Цей коментар викладений у вигляді тексту по кожній з тем, що вивчаються. Перелік цих тем охоплює всі основні знання з оториноларингології, якими слід володіти лікарю. Це такі теми, як клінічна анатомія, фізіологія і методи дослідження ЛОР-органів, хвороби вуха, носа і навколоносових пазух, захворювання глотки, хвороби гортані, трахеї, бронхів і стравоходу, професійні хвороби ЛОР-органів, передракові хвороби ЛОР-органів, пухлини ЛОР-органів та інфекційні гранульоми, травми і сторонні тіла ЛОР-органів. Значна увага приділена висвітленню проблем невідкладних станів в оториноларингології. Це внутрішньочерепні ускладнення середніх отитів і внутрішньочерепні та орбітальні ускладнення хвороб носа і навколоносових пазух, носова кровотеча, фурункул та карбункул носа, флегмонозні хвороби глотки, гострі і хронічні стенози гортані. Створене керівництво дозволяє уніфікувати викладання оториноларингології лікарям-інтернам і лікарям-слухачам закладів (факультетів) післядипломної освіти у всіх регіонах України, що відповідає по-

требам впровадження Болонської системи в навчально-педагогічний процес. Керівництво особливо рекомендується для лікарів-інтернів „загальної практики-сімейної медицини” і „медицини невідкладних станів”.

Поряд з досягненнями, існують певні проблеми в роботі клінічних кафедр стосовно покращання навчання в інтернатурі та післядипломної освіти лікарів: потреба в додаткових учбових кімнатах, сучасному лікувально-діагностичному обладнанні, сучасній комп'ютерній та оргтехніці, у збільшенні числа викладачів, які пройшли атестацію на кваліфікаційні лікарські категорії – вищу і першу. Тому важливим є поліпшення кадрового та матеріально-технічного забезпечення клінічних кафедр і підвищення ефективності використання медичного обладнання.

Реформування системи післядипломної медичної освіти вимагає впровадження в навчальний процес положень доказової медицини; системи стандартизації у галузі охорони здоров'я; морально-етичних і правових основ взаємин лікар - пацієнт; гуманізації лікарської діяльності. Головні навчальні цілі інтернатури: поліпшення практичної підготовки випускників медичних університетів; підвищення їх професійного рівня і підготовка до самостійної професійної діяльності за основними медичними спеціальностями. В інтернатурі власник лікарського диплома перетворюється на фахівця, здатного самостійно вирішувати лікувально-діагностичні завдання і нести за це відповідальність. Головна мета виховної роботи в інтернатурі - формування у молодих лікарів, поряд з високою спеціальною підготовкою європейського рівня, морально-етичних якостей, які забезпечать виконання професійних обов'язків на найвищому рівні, з позиції вимог сучасної медицини і біоетики. Найважливіше завдання з удосконалення гуманітарної освіти і виховної роботи в інтернатурі – це створення оновленої «Концепції гуманітарної освіти і виховної роботи» відповідно до вимог державних і відомчих законодавчих і нормативних документів, в яких чітко визначені теоретико-методологічні принципи, структура, організаційно-практичне забезпечення і оцінка діяльності викладацького складу.

Вимоги до сучасного лікаря: високий професіоналізм; високі особисті морально-етичні якості; гуманізм; національна самосвідомість; патріотизм і активна суспільна позиція; здоровий спосіб життя і вміння його пропагувати та відстоювати серед оточуючих; широка лікарська і загальноосвітня ерудиція. Адже сучасний лікар - це людина широкого світогляду, що знаходиться в курсі найважливіших подій не тільки в своїй галузі, але й цікавиться філософією і політикою, художньою літературою і мистецтвом, іноземними мовами та спортом. Професійне і етичне становлення молодого лікаря в інтернатурі на сьогодні відбувається в досить складних умовах. Тому завдання наставника полягає в тому, щоб допомогти інтернам максимально безболісно і ефективно подолати всі перешкоди та лабіринти на цьому шляху і постійно рухатися вперед.

Слід активізувати роботу по розробці вітчизняних та впровадженню міжнародних стандартів діагностики і лікування при найбільш поширених захворюваннях, створення підручників та навчальних посібників для післядипломної освіти. Потребують вирішення також побутові і соціальні проблеми лікарів-інтернів, зокрема забезпечення гуртожитками.

Для запровадження європейських стандартів у підготовку медичних кадрів та інтеграції вітчизняної вищої медичної школи до європейського освітнього простору пріоритетними напрямками роботи на післядипломному етапі навчання будуть: адаптація чинних нормативних актів післядипломної медичної підготовки фахівців до сучасних європейських стандартів відповідно до вимог Болонської декларації з урахуванням надбань національної медичної освіти

та потреб практичної охорони здоров'я; дотримання основних принципів післядипломної медичної освіти (безперервність і ступеневість в залежності від кваліфікації, підготовка висококваліфікованих лікарів широкого профілю з поглибленими знаннями певного напрямку медицини); забезпечення об'єктивним контролем рівня якості підготовки фахівців за допомогою практично-орієнтовного іспиту та удосконалення ліцензійного інтегрованого іспиту "Крок 3" відповідно до вимог освітньо-кваліфікаційних характеристик; створення необхідного матеріально-технічного та інформаційного забезпечення навчального процесу на післядипломному етапі (комп'ютерні та тренажерні класи, інтернет, веб-сторінки); формування університетських клінік, проведення їх сертифікації відповідно до чинних вимог. Адже пріоритетним для нас є питання покращення процесу підготовки майбутніх лікарів і наступного підвищення їх кваліфікації, інтенсифікація процесу навчання та впровадження у нього сучасних методик інформації, ознайомлення інтернів з новітньою технологією діагностики захворювань та лікування. Для вирішення саме цього питання і слід організувати університетські клініки (консультативно-лікувальні центри) та поліклініку, які мають значно відрізнятись від інших клінік за рівнем медичного обслуговування, кадровим складом, формами співпраці з пацієнтами, дизайном та матеріально-технічним забезпеченням. Це передбачає впровадження різноманітних форм навчання, максимально наближених до умов практичної роботи сучасного лікаря, поліпшення кадрового та матеріально-технічного забезпечення клінічних кафедр і підвищення ефективності використання медичного обладнання.

Поступила в редакцію 04.03.10.

© Ю.В. Мітін, А.С. Свінціцький, Я.Ю. Гомза, 2010